

"לוחזקים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.
יכך הוא אומר:
"כי נר מצוה יתורה אור" [מגילה ט"ז]

דפי עיון

במפרשים

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משיאות-יצחק

ה"ל ע"י מ. מושקוביץ * משיאות-יצחק 79858, ד.ב. שדה-גת * טל': 08-8581440 * פקס: 08-8503835

שנת תשס"ח

פרשת ו'א'ר'א

א. המשתדל.
פרק ז' פסוק כה':

[כה] וימלא שבעת ימים: בשמות רבה (ט' י"ב; י"ו; י"ז; י"ח; י"ט; ע"ג) אמרו שכן כל מכה ומכה עמדה ז' ימים, ואין צריך; וכן כתב רשב"ם כך היה מכת היאור, כלומר זו לבדה נמשכה שבעת ימים. ודעת ראב"ע ורמבמ"ן כי שאר המכות לא נמשכו כ"כ, ודעת ראב"ע כי גם בני ישראל הוכו במכה זו וכן במכת הצפרדע והכנים ושלא הפליא ה' בין מצרים ובין ישראל רק במה שבא מפורש בתורה, ור' יעקב בעל הטורים כתב על זה: והפלגתו על דברי חכמים ורדפו אחרי הפשט הביאו לזה הדעת, כי חלילה לאל להכות את ישראל, כי אין מעצור לה; להושיע את אשר ירצה, ולהכות לאשר ירצה, עכ"ל. ונ"ל כי ארץ גשן כדעת האחרונים לא היתה מארץ מצרים אלא על גבולה, והיתה סמוכה לארץ ערב, ולפיכך לא היתה שותה ממימי הגילוס, ובכך לא הוכחה לא במכת הדם ולא במכת הצפרדעים, והכתוב לא הוצרך להזכיר ענין זה, כי היה ידוע לישראל שהיו יודעים תכונת ארץ מושבם; אמנם אם היו קצת מבני ישראל חוץ לארץ גשן, לא נכחיש כי הוכו גם הם במכות אלה, וגם הם הוצרכו לשתות ממימי הבורות אשר חפרו.

אלות

1. מתחילת הקטע מתאודד כרשננו עם קצות אורק האכות, למה זה חשוב ומה מצנבא?
2. מהמשק מצנבא כרשננו סאלה מצטית-רציונות, מהי?
3. איך הוא מסביר אפשרות להצנבא נבדלת על שטח או אנשים ואיך זה כצנבא?
4. מצנבא מה הרציון המחבר את כל דבריו?

* * *

ב. אור החיים.
פרק ח' פסוק ד':

וגו'; (ג) מפת פנים כי הגם שיצטער אכל אין שם ספנת מות כצפרדעים שתנקב בני מעיו וגו' ותעשנו טרפה, ולזה הגם שידע כי אצבע אלהים היא והעידו החרטמים כי אינם יכולים עשות אף על פי כן ויחזק לב וגו'; (ד) מפת ערב אימות שן בהמות ששלח ה' בו בהלוהו ויבא עד מאד ותכף שלח אחריהם ואמר (פסוק כ"א) לכו וזבחו וגו' אנכי אשלח וגו' העתירו בעדני: (ה) מפת דבר לצד שהיתה במקנה לבד הגם כי שלח ורעה כקנה ישראל ולא מת א' אף על פי כן לא שנת לבו לבקש רחמים: (ו) מפת שחין לצד שלא היה בו ספנה גם אפשר שנתכבד במכה זו ממה שלא הזכיר ה' בפרוש כי גם בו היה שחין ולא אמר אלא (לקמן ט' י"א) כי היה השחין בחרטמים ובכל מצרים לזה לא בקש ממש להתפלל בעדו:

(ד) העתירו אל ה'. צריך לדעת למה לא פנה וקא אל ביתו במכה זו כמו שעשה במכת הדם הלא גם את זאת הראוהו חרטמיו כי עשו גם המה. אכן פיו ענה בו טעם הרגשתו בזה וכל פיוצא בה שהרגש וקרא למשה להתפלל בעדו, כי לא היה מתפעל אלא בשאימות מנת נפלו עליו, וזה סדר מכותיו, ראשונה מכת דם לא היה לו בה ספנת מנת, ומים לצמאו מצאו לו סביבות היאור או היה קונה מישראל לזה לא נרגש ממנה: (ב) מפת צפרדע היו בו שני דברים הא' הרעשת הקול והשני שהיו נכנסים במעיהם דכתיב (לעיל ז' כ"ט) ובכה ובצעמך יעלו הצפרדעים, ומכה זו מבהלת הנפש ואין אדם בטוח בחייו, לזה אמר פרעה אל משה וגו' ויסר הצפרדעים ממני פי' מתוך בני מעיו

21...

נ א ר א

עששיות ופנסות גדולות ויאר את החשך ובג' ימים שניים שהיה חשך ממשש ולא קמו איש מתחתיו לא היה מציאות לו שילך אדם לקרא למשה כי לא קמו איש מתחתיו, ואחר ששלמו שבעת ימי אפלה (ש"ר י"ד) תקף ומיד שלח אחר משה ואמר אליו שילכו אלא שיתנו בטחון מהם שיחזרו ולא קבל משה, ולצד שכבר פסקה המכה לא הצרף לומר לו התפלל:

(ז) מפת

כרד לצד שהרעים ה' משמים ונתן קולות ואש מן השמים נפלה עליהם אימתה ופחד שייעשה להם כמהפכת סדום ועמורה ופחד ורחב (ישעי' ס') לבבו ואמר ה' הצדיק וגו' העתירו אל ה' וגו' (ט' כ"ז): (ח) מפת ארבה פיו ענה בו כי מה שנתרגש הוא לצד שירא יראת מות דכתיב (י' י"ז) ויטר מעלי רק את המות הזה: (ט) מפת חשך לא ראינו לו שבקש ממשה להתפלל, ואולי כי בג' ימים ראשונים היה מדליק

מלות

1. מה הקושי שפרשנו מאלה בתחילת דבריו?
2. פרשנו קובץ שברצה ביקש צורת משה רק כשהיה מאוים באוות, מנין לו זאת?
3. אינה מסקנות יש לכך?
4. מנה את כל האמות האולזכות כאן לפי מידת התיחסות ברצה ובקשותיו?
5. מה היה המוחזק באמת חושק?

* * *

ג. העמק דבר .

פרק ח' פסוק יא':

(יה) ורפליתו

ביום ההוא . לא בשביל הגלגל ישראל שלא יזיקו כמה שהרי ע"ז כתיב במקרא הסמוך ושמתי פדח וגו' שאפילו ישראל שהלכו בכל ארץ מצרים לא שלט בהם הערוב כאשר יבואר עוד אלה בשביל שעמי עומד על ארץ גושן ע"כ לא יהיה שם ערוב כלל : לפען תדע כי אני ה' בקרב הארץ . לא שאני משגיח ביחוד על ישראל בשביל שעמי המה . וא"כ אני בקרב ישראל אבל מה שאינו נוגע לישראל אין לו שליטה בהם וזה המחשבה עלה בדעת הוה"ע בדורות הקודמים כמו שאמר מלך השור :משפט אלהי הארץ ככסבור שהוא ית' מבגיה ושולט רק על א"י, באשר ארץ ישראל היא אבל מזה שהפלה ה' ארץ גושן בשביל שישראל עומדים עליה ח"ג שאינו נוגע להם תדע כי אני ה' והשגחתי בקרב הארץ אינו חלוי רק באומה אלא גם בהבל ומלוהה, לכן כעת שישראל עומדים בגושן השגחתי לבובה על הארץ הזאת בכללה . ומזה הדע שלה הארץ ומלוהה ובכל מקום שרובה להשגיח בפרטות לפי זורך השעה הרי עושה כרצונו ית' . ועוד נכלל בזה המאמר למען תדע וגו' על עיקר המכה כי בזה שמעיר המון חיוח מארבע כנפות הארץ . והרי אין ענע כל החיות שוין . יש החיים במקום קר ויש להיפך . וכאן נחקצנו ונחערבו צרואים שאין ענעם שיה . טדע בזה שכחו ית' בכל הארץ ואמר למען תדע בלשון יחיד היינו סרעה לבדו כי רק הוא אשר הודיעו משה ושמתי פדח וגו' . וידע שאין ישראל יזוק אפילו בהיותו במצרים כולה וא"כ הא שאין הערוב כלל בארץ גושן הוא שלא בשביל ישראל ועובתם אלא בשביל שהשגחתי ית' בזה הארץ אבל כל מצרים לא ידעו מזה הפדות וגם הרבה ברמו לגושן ולא ראו מה שמשעה בארץ והיה להם לחשוב דהא שאין ערוב בגושן הוא בשביל הגלגל ישראל . ובמצרים גם המה אינם נגולים וגם לא ידעו כ"כ מטיב הערוב כונו פרעה :

3/100

וארא

1. מהו קושי בפסוק יח' ומהו רצונו של כרשננו במיאורו?
2. כרשננו מצלה כאן צמדה עקרונות ביחסי הקב"ה וישראל וקשר בין ארץ ישראל לעם ישראל, התוכל להסביר?
3. כרשננו מדגיש כי בן ישראל ששה מחוץ לאשון עם כן ניצל, איך ולמה?
4. כמו-כן מסביר כרשננו שמצרי ששה באשון עם כן ניצל, איך ולמה ומה כל זה מלמד?
5. מה ידעה בת כרעה ולא ידע העם כולו ומנין לו זאת?

* * *

ד. משך חכמה עם פירוש הרב י. קופרמן .

פרק ט' פסוק כו':
ט, כו. רק בארץ גושן (אשר שם בני ישראל)
לא היה ברד.

היה זה במכוון¹ להטעות לבב מצרים, שיסברו שבני ישראל ישובו ממדבר למצרים אחרי זבחם לה', שלכן לא היה הברד, כדי שישראל יאכלו מפרי העץ. שאם לא ישובו², היו מכניסים הביתה הכל, ולא היו ניזוקים, ודו"ק.

(ט, כו) 1. עצם קושית רבינו מדוע לא ירד

ברד בארץ גושן (אשר כתשובה עליה משיב כי היה זה ענין מכוון), מובנת יפה על פי שיטת הרמב"ן במכות (שמות יג, טו, ד.ה. "ולטוטפות בין עיניך). ביחס לשלוש המכות האמצעיות, מבין הרמב"ן כי המגמה היתה להוכיח את השגחת ה' על הארץ (ה, יח: למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ), ולכן (שם שם): "והפלתו ביום ההוא את ארץ גושן", וכן במכת הדבר (ט, ד): "והפלה ה' בין מקנה ישראל ובין מקנה מצרים". אבל בסידרת המכות האחרונות, אשר מגמתה היתה להראות ולהוכיח את כוח ה' ויכולתו (ט, יד: "בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ"), אין מקום להפלות בין מקום למקום (ולפי זה גם יובן מדוע אין התורה מציינת עובדה דומה במכת הארבה). 2. אילו לא חשבו בני ישראל לשוב.

אלות

1. האם קיים קושי בפסוק ומהו?
2. מהי קושי כרשננו ומה מצנהו?
3. איך זה מסתדר עם דעתו של הרמב"ן לפי שיטתו באור המכות?
4. למה לא היה ברד אצל בני ישראל?

* * *